

ЧЕСНО

**ПРОГРАМА
ВЕТЕРАНСЬКОГО
ЛІДЕРСТВА**

Kingdom of the Netherlands

ЯК ВЕТЕРАНИ ТА ВЕТЕРАНКИ МОЖУТЬ ВПЛИВАТИ НА УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

**Практичний гайд із громадянської
та політичної участі**

Київ 2026

Про видання

Пам'ятка створена з метою ознайомлення ветеранів і ветеранок із можливостями участі в суспільному та політичному житті, механізмами впливу на ухвалення рішень й інструментами захисту своїх прав.

Цю пам'ятку підготовлено в межах Програми ветеранського лідерства Руху ЧЕСНО за підтримки програми MATRA Посольства Королівства Нідерландів в Україні. Програма MATRA реалізується урядом Нідерландів та спрямована на підтримку демократичних перетворень, розвитку громадянського суспільства, зміцнення верховенства права та належного врядування.

Зміст цього видання є відповідальністю авторів і не обов'язково відображає офіційну позицію уряду Королівства Нідерландів або програми MATRA.

ЗМІСТ

1. Правові засади та механізми участі в суспільному та політичному житті	5
1.1. Нормативна база та основні визначення	5
1.2. Як обрати механізм участі для впливу на ухвалення рішень?	8
2. Інструменти впливу	11
2.1. Законодавчі механізми.....	11
<i>Звернення</i>	11
<i>Запити</i>	13
<i>Електронні петиції</i>	16
<i>Громадські слухання</i>	18
<i>Місцева ініціатива</i>	19
<i>Загальні збори жителів</i>	20
<i>Громадський бюджет участі</i>	23
2.2. Громадський контроль	26
2.3. Консультативно-дорадчі органи.....	29
<i>Громадські ради</i>	30
<i>Ветеранські ради</i>	31
<i>Робочі групи й інші консультативно-дорадчі органи</i>	32
2.4. Громадські об'єднання як інструмент впливу	34
<i>Використовуйте громадську організацію як інструмент впливу</i> 41	
<i>Де шукати ресурси для розвитку громадського об'єднання?</i>	41
2.5. Політична участь.....	47
3. Спеціальні механізми захисту прав ветеранів	54
3.1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини	54
3.2. Юридична допомога ветеранам.....	55
Додаток 1. Шаблони документів	59

Повномасштабна війна змінила Україну й українське суспільство. Сотні тисяч громадян стали на захист держави, взявши на себе відповідальність за її безпеку та майбутнє. Після завершення служби багато ветеранів і ветеранок продовжують шукати шляхи реалізації свого потенціалу, прагнуть залишатися активними учасниками суспільних процесів, розвивати свої громади та впливати на майбутнє країни. Саме тому участь ветеранів у громадському та політичному житті є важливою не лише для ветеранської спільноти, а й для розвитку демократичної держави загалом.

Водночас бажання змінювати країну часто стикається з практичними викликами: як саме це зробити? До кого звертатися? Які інструменти застосовувати? Як донести свою позицію до органів влади? Як об'єднати однодумців навколо важливої ініціативи? Як захистити свої права чи права інших ветеранів?

Мета цієї пам'ятки — допомогти ветеранам і ветеранкам краще орієнтуватися в механізмах громадської та політичної участі, зрозуміти свої можливості впливу на ухвалення рішень й отримати практичні рекомендації щодо їх використання.

У пам'ятці зібрано інформацію про основні інструменти впливу, механізми громадського контролю, діяльність громадських об'єднань, консультативно-дорадчих органів, можливості політичної участі та способи захисту прав ветеранів. Окрему увагу приділено практичним аспектам використання цих механізмів та джерелам додаткової підтримки.

Важливо пам'ятати, що участь у житті громади та держави не обов'язково починається з балотування на виборах або створення громадської організації. Часто першим кроком може стати звернення до органу влади, участь у громадському обговоренні чи долучення до роботи ветеранської ради. Великі зміни зазвичай починаються з невеликих, але послідовних дій.

Сподіваємося, що ця пам'ятка стане практичним помічником на цьому шляху та допоможе знайти найбільш ефективні механізми для реалізації власних ідей, захисту прав та розвитку громад, у яких живуть і працюють ветерани та ветеранки.

Команда Програми ветеранського лідерства

1. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА МЕХАНІЗМИ УЧАСТІ В СУСПІЛЬНОМУ ТА ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ

1.1. Нормативна база та основні визначення

Уся правова система України базується на [Конституції](#) й інших нормативно-правових актах. Стаття 3 Конституції проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Конституція — фундамент, на який спираються всі інші закони та нормативні акти. І саме вона містить статті, які визначають “правила гри” для громадян у сфері політичної участі:

Стаття 5:

носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Це означає, що всі органи влади існують для реалізації волі народу, а не навпаки;

Стаття 36:

гарантує свободу об'єднань у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод;

Стаття 38:

кожен громадянин має право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

Стаття 39:

громадяни мають право збиратися мирно без зброї та проводити мітинги, походи, демонстрації; завчасно повідомивши про це органи влади.

Серед ключових нормативно-правових актів, які регулюють механізми участі громадян, варто виокремити:

Закон України, “[Про звернення громадян](#)”, який визначає порядок звернень;

Закон України “[Про громадські об’єднання](#)”, що регулює суспільні відносини щодо утворення, реєстрації, діяльності та припинення громадських об’єднань в Україні;

Закон України “[Про доступ до публічної інформації](#)”, який гарантує право кожного на отримання відкритих даних про діяльність органів влади, зокрема бюджет, закупівлі, рішення тощо;

Закон України “[Про місцеве самоврядування в Україні](#)”, що визначає повноваження органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських рад, їхніх виконавчих комітетів), а також порядок формування та компетенцію місцевих рад. Саме цей закон визначає, що:

- **голова районної, обласної, районної у місті ради** забезпечує роботу з розгляду звернень громадян та доступу до публічної інформації, а також проводить особистий прийом громадян;
- **сільський, селищний, міський голова** забезпечує на відповідній території дотримання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їхніх об’єднань і веде особистий прийом громадян;
- **виконавчі органи сільських, селищних, міських рад** забезпечують дотримання вимог законодавства щодо розгляду звернень громадян здійснюють контроль за станом виконання цієї роботи.

І, звісно, виборче законодавство — це ціла низка законів, що регулюють порядок проведення місцевих виборів, парламентських виборів та виборів Президента України (зокрема: [Виборчий кодекс](#); закони “[Про вибори народних депутатів України](#)”, “[Про місцеві вибори](#)” тощо).

Для розуміння роботи політичної системи треба обов’язково розділяти обов’язки органів влади та розуміти різницю:

Верховна Рада України ухвалює закони, затверджує Державний бюджет, здійснює парламентський контроль. Громадяни можуть звертатися до народних депутатів із пропозиціями, скаргами, ініціативами, брати участь у відкритих засіданнях комітетів, подавати електронні петиції;

Президент України — глава держави, який реалізує зовнішню політику, вносить законопроекти в парламент, підписує чи накладає вето на закони. Діє офіційний портал електронних петицій до Президента, а також приймальня громадян в Офісі Президента;

Кабінет Міністрів України — вищий орган виконавчої влади. Міністерства та відомства розробляють нормативні акти, реалізують державну політику на центральному рівні. Громадяни можуть взаємодіяти з урядовцями, подавати пропозиції, брати участь у громадських радах при міністерствах та в громадських обговореннях;

Місцеві ради та виконавчі комітети ухвалюють рішення про місцевий бюджет, регулюють соціально-економічний розвиток громади, створюють різні муніципальні програми. Саме з ними найпростіше встановити прямий контакт, оскільки вони найближчі до конкретних проблем жителів.

В чому різниця між депутатом міської ради та народним депутатом України?

Закон України “Про місцеве самоврядування” передбачає, що **місцевий депутат** має право звернутися із запитом до керівників ради та її органів, установ й організацій, зареєстрованих на території з питань відання ради.

Орган або посадова особа, до яких звернено запит, зобов'язані надати усну чи письмову відповідь на запит на сесії ради у визначені законом строки.

Закон України “Про статус народного депутата України” передбачає, що **народний депутат** має право на депутатське звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування тощо з питань, пов'язаних із депутатською діяльністю.

Орган, якому адресовано звернення, зобов'язаний надати відповідь протягом 10 днів із дати одержання.

1.2. Як обрати механізм участі для впливу на ухвалення рішень?

Часто люди бачать проблему, але не знають, з чого розпочати її розв'язання. Хтось пише петицію, коли достатньо було б звернення. Хтось створює громадську організацію для питання, яке можна врегулювати через місцеву раду. А інколи навпаки — проблема є системною та потребує довгострокової роботи й об'єднання однодумців.

Участь у житті громади та держави не завжди починається з великих проєктів, громадських кампаній чи політичної діяльності. Часто першим кроком стає правильно обраний інструмент впливу. Нижче наведено найпоширеніші ситуації та механізми, які можуть допомогти у їх вирішенні.

Якщо ви хочете...	Варто скористатися...
Отримати офіційну позицію або розв'язати конкретну проблему	Зверненням громадян
Отримати документи, рішення або інформацію від органу влади	Запитом на публічну інформацію
Привернути увагу громади та влади до проблеми	Електронною петицією
Обговорити питання з мешканцями та представниками влади	Громадськими слуханнями
Винести питання на розгляд місцевої ради	Місцевою ініціативою
Об'єднати мешканців навколо спільної позиції	Загальними зборами жителів
Реалізувати проєкт за кошти місцевого бюджету	Громадським бюджетом
Системно представляти інтереси ветеранів	Громадською організацією або ветеранською радою
Контролювати роботу органів влади та використання коштів	Інструментами громадського контролю
Брати участь у формуванні політики	Громадськими радами та робочими групами
Впливати на рішення на професійній основі	Державною службою або службою в органах місцевого самоврядування
Безпосередньо ухвалювати рішення від імені громади	Участью у виборах та представницьких органах влади

Не кожна проблема потребує однакових інструментів. Якщо біля вашого будинку відсутнє освітлення, не прибирається територія або виникла проблема з роботою комунальних служб, найефективнішим рішенням часто буде звернення до органу місцевого самоврядування або відповідального комунального підприємства.

Якщо вам потрібна інформація про використання бюджетних коштів, перебіг ремонту чи зміст рішення місцевої ради, варто подати запит на публічну інформацію. Якщо проблема стосується значної кількості мешканців громади та потребує суспільної підтримки, доцільно використовувати петиції, громадські слухання або місцеві ініціативи.

Водночас існують питання, які неможливо вирішити одним зверненням чи петицією. Наприклад, створення ветеранського простору, запровадження місцевої програми підтримки ветеранів, розвиток ветеранського підприємництва або вдосконалення державної ветеранської політики. У таких випадках найефективнішими можуть бути громадські об'єднання, ветеранські ради, консультативно-дорадчі органи та інші форми довгострокової участі.

Багато питань, які турбують ветеранів і ветеранок, мають системний характер. Вони можуть стосуватися соціального захисту, реабілітації, працевлаштування, доступності послуг, житлового забезпечення або участі в житті громади. За таких обставин важливо не лише розв'язувати індивідуальну проблему, а й намагатися змінити саму систему. Для цього варто об'єднуватися з іншими ветеранами, взаємодіяти з ветеранськими організаціями, долучатися до роботи ветеранських рад, громадських рад й інших консультативно-дорадчих органів. Чим більше людей підтримують певну ініціативу, тим більше шансів, що вона буде почута та реалізована.

Не існує універсального інструменту для розв'язання всіх проблем. Зазвичай найефективнішим для змін є поєднання кількох механізмів впливу. Наприклад, вирішення питання може починатися зі звернення або запиту на інформацію, потім стати предметом громадського обговорення, а згодом перерости в місцеву програму, яку підтримуватиме громадська організація або ветеранська рада.

2. ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ

2.1. Законодавчі механізми

Звернення

Закон України “[Про звернення громадян](#)” гарантує право кожного звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, медіа, посадових осіб відповідно до їхніх функціональних обов'язків одноосібно або колективно із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, щодо їхньої статутної діяльності, **заявою або клопотанням** щодо **реалізації своїх** соціально-економічних, політичних й особистих **прав** і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Заява (клопотання) — прохання громадянина про сприяння в реалізації його конституційних прав, про відновлення порушених прав чи законних інтересів. Наприклад, прохання про матеріальну допомогу, про збільшення фінансування на ремонт доріг у районі, про виділення земельної ділянки тощо.

Пропозиція (зауваження) — ініціатива щодо поліпшення діяльності органів влади, суспільних відносин, умов життя громадян, удосконалення нормативних актів тощо.

Скарга — вимога відновити порушені права та захищати законні інтереси, що виникли внаслідок протиправних дій чи бездіяльності посадових осіб, державних органів влади або органів місцевого самоврядування.

Подати їх можна:

- письмово через офіційні портали чи в електронній формі. У зверненні необхідно чітко вказати суть питання, дані заявника та засоби зв'язку для відповіді. Орган, до якого подано звернення, зобов'язаний надати відповідь протягом 30 днів. А якщо звернення не потребують додаткового вивчення — невідкладно, але не пізніше 15 днів від дня їх отримання;
- усно на особистому прийомі або за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри й телефонні «гарячі лінії», що записується (реєструється) посадовою особою.

Письмове звернення без зазначення місця проживання, не підписане автором (авторами), а також таке, з якого неможливо встановити авторство, визнається анонімним і розгляду не підлягає.

Електронне звернення можна подавати через сайт міської ради

Звернення може бути як індивідуальним, так і колективним — від групи людей, які мають спільну мету чи проблему.

Запити

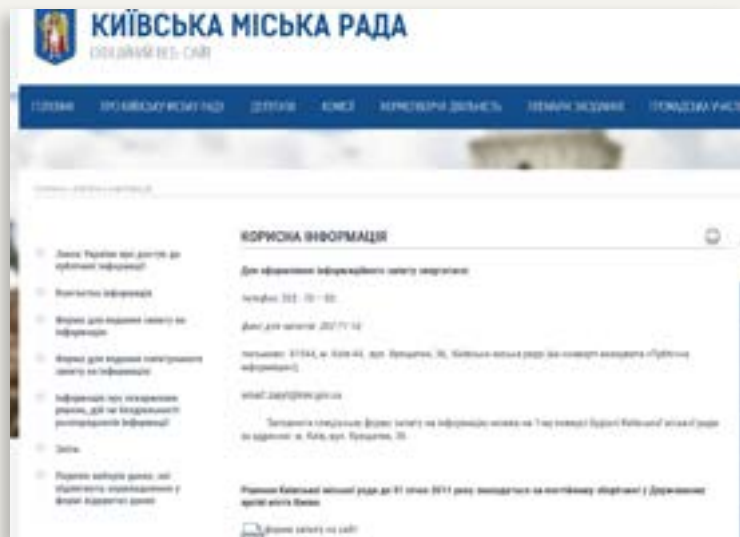

Відповідно до Закону України “[Про доступ до публічної інформації](#)”, публічну інформацію можна отримати протягом 5 робочих днів через запити без необхідності обґрунтовувати причини звернення.

Попри певну схожість, запит і звернення — різні механізми. Сутність запиту полягає в тому, що громадянин (або юридична особа) хоче отримати вже наявну в розпорядника публічну інформацію у формі певних документів, цифр, звітів чи довідок. На відміну від звернення, запит не передбачає розв’язання проблеми чи надання допомоги — це конкретний запит на інформацію, яка вже існує.

Наприклад, людина може звернутися із запитом до міської ради про надання копій рішень, якими затверджувалося виділення земельних ділянок упродовж останніх двох років. Іноді люди просять у запиті на публічну інформацію “вирішити проблему” або “втрутитися в ситуацію”. Така вимога суперечить суті самого запиту: він лише про отримання даних, а не про втручання. Щоб отримати документи та захистити свої права, потрібно подати два окремі документи.

Система місцевого самоврядування складається з трьох головних гілок: голови громади, виконавчого комітету та депутатського корпусу, які мають різні повноваження та контролюють один одного. Якщо в зверненні міститься низка питань, частина з яких не належить до сфери відання органу, то він розглядає лише ті, які належать до його компетенції. Далі пересилає звернення громадянина за належністю до інших органів із зазначенням у супровідному листі питань, що переадресовуються, про що також повідомляє громадянина.

До прикладу, на сайті Київської міської ради можна знайти інформацію про те, як оформити та подати запит

Практичні поради щодо запитів та звернень:

- Чітко виконувати вимоги до оформлення листа, аби уникнути відписок.
- Посилатися на нормативно-правові акти, що дають підставу отримати інформацію, скерувати скаргу тощо.
- Адресувати лист відповідальній особі або голові ради/виконкому.
- Надсилати рекомендовані листи через відділення пошти, адже повідомлення про вручення є датою початку відліку.
- Залучати депутатів (місцевих, народних) до написання звернень та запитів, бо увага до таких листів зазвичай підвищена.

ПРИКЛАД ПОКРОКОВОГО ПЛАНУ: ЯК ДІЯТИ, ЯКЩО ВИ ОТРИМАЛИ НЕЯКІСНІ ПОСЛУГИ ВІД КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

- 1 З'ясуйте, хто є балансоутримувачем і розпорядником інформації. Подивіться, чи належить КП місцевій раді, хто підписував договори тощо.
- 2 Подайте запит на публічну інформацію для отримання копії договору, тарифів, актів виконаних робіт (або інших документів, які підтвердять недоліки).
- 3 Проаналізуйте отримані матеріали: можливо, там чітко видно порушення (завищені ціни, недотримана процедура закупівлі).
- 4 Підготуйте звернення (скаргу) до керівництва КП або до органу, який здійснює нагляд за цим КП, з вимогою усунути недоліки.
- 5 Якщо реакції немає або відповідь формальна — зверніться до органу вищого рівня (міської ради, виконкому).
- 6 У разі продовження ігнорування — проконсультуйтеся з юристами, залучайте пресу, пишiть колективні звернення, організуйте зустрічі з депутатами, ініціюйте громадське слухання.

Електронні петиції

Електронна петиція — це інструмент, який дозволяє привернути увагу влади до важливого питання та продемонструвати його підтримку з боку громади. Якщо петиція набирає необхідну кількість голосів у визначений строк, орган місцевого самоврядування зобов'язаний розглянути порушене питання та надати офіційну відповідь.

Подати електронну петицію можна через офіційний сайт міської, селищної або сільської ради. Після реєстрації петиція стає доступною для підписання мешканцями громади.

Кількість підписів, необхідних для обов'язкового розгляду петиції, відрізняється залежно від громади. Наприклад, в одних — достатньо зібрати 250 або 500 голосів, а в інших — тисячу й більше. Так само різні строки збору підписів.

Відповідно до Закону України “Про звернення громадян”, вимоги щодо кількості підписів та строків їх збору визначаються статутом територіальної громади або рішеннями відповідної місцевої ради.

Електронні петиції особливо ефективні у випадках, коли проблема стосується значної кількості мешканців громади. Вони допомагають не лише привернути увагу до питання, а й об'єднати людей навколо спільної ініціативи.

Практична порада: перед поданням петиції варто переконатися, що порушене питання належить до повноважень місцевої влади, а також заздалегідь залучити однодумців, які допоможуть поширити інформацію та зібрати необхідну кількість підписів.

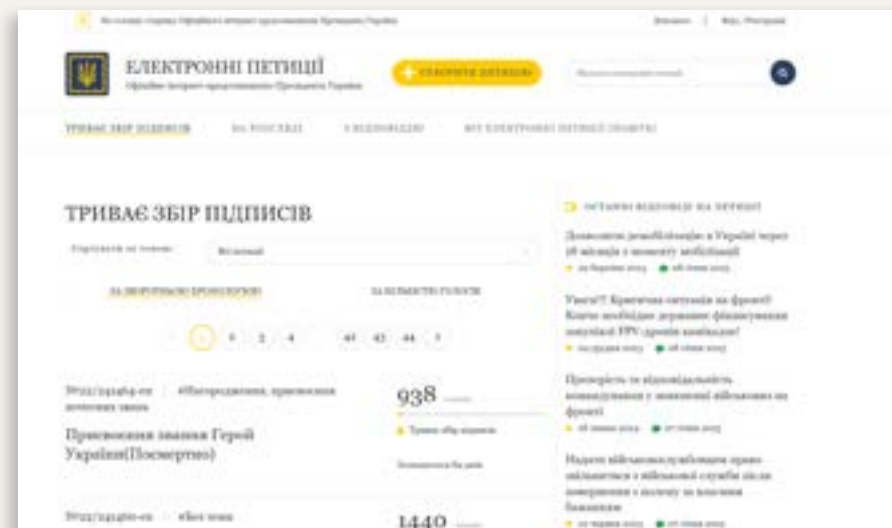
Електронні петиції можна подавати не лише до органів місцевого самоврядування, а й до органів державної влади. Зокрема, петиція, адресо-

вана Президенту України, Верховній Раді України або Кабінету Міністрів України, підлягає обов'язковому розгляду за умови, що протягом не більше трьох місяців з дня її оприлюднення вона набере щонайменше 25 000 підписів громадян.

Після збору необхідної кількості голосів відповідний орган влади зобов'язаний розглянути порушене питання та надати офіційну відповідь щодо результатів розгляду.

Якщо електронна петиція не набирає необхідної кількості підписів у встановлений строк, вона не втрачається, а розглядається як звичайне звернення громадян у порядку, передбаченому Законом України “Про звернення громадян”. Це означає, що орган влади все одно має розглянути

порушене питання та надати відповідь заявнику, хоча така петиція вже не матиме статусу ініціативи, що підтримана необхідною кількістю громадян.

Електронні петиції є ефективним інструментом для привернення уваги до суспільно важливих проблем, об'єднання громадян навколо спільних ініціатив та започаткування публічної дискусії щодо необхідних змін.

Громадські слухання

Громадські слухання є механізмом, за якого громадяни можуть безпосередньо впливати на ухвалення рішень. Участь у таких слуханнях дозволяє ветеранам висловлювати свої пропозиції щодо бюджетних чи інших важливих питань. Громадські слухання можуть ініціювати мешканці громади й органи місцевого самоврядування.

Під час громадських слухань громадяни мають право зустрічатися з депутатами та посадовими особами місцевої ради, заслуховувати їх та подавати власні пропозиції до розв'язання проблем громади (ст. 13 Закону України [“Про місцеве самоврядування в Україні”](#)). На сайтах міських, сільських, селищних рад є окремі розділи для громадських слухань, де публікуються протоколи зустрічі.

Громадські слухання також стосуються економічного розвитку громади, наприклад, видачі дозвільних документів для підприємств.

В умовах обмежень воєнного стану, а раніше карантину, особисто брати участь у роботі органів місцевого самоврядування складно. Сесії часто проходять у закритому режимі, а анонси про слухання оприлюднюють не завжди. Мітинги та демонстрації також обмежені.

Що робити?

- 1 Слідкувати за публікаціями та трансляціями на офіційному сайті.
- 2 Відстежувати публікації в місцевих медіа.
- 3 Використовувати інструмент особистого прийому.
- 4 Налагоджувати контакт із місцевими депутатами, адже вони отримують інформацію швидше.
- 5 Надсилати запити для отримання плану роботи ОМС.

Місцева ініціатива

Місцева ініціатива — це один із механізмів участі жителів у вирішенні питань місцевого значення. Вона дозволяє мешканцям громади офіційно запропонувати міській, селищній або сільській раді розглянути питання, яке належить до її повноважень. Місцева ініціатива передбачена статтею 9 Закону України [“Про місцеве самоврядування в Україні”](#).

За допомогою місцевої ініціативи можна порушувати питання розвитку громади, благоустрою, транспорту, соціальних послуг, підтримки ветеранів, роботи комунальних закладів та інші, за які відповідає місцева влада.

На відміну від звичайного звернення громадян, місцева ініціатива передбачає винесення конкретної пропозиції на розгляд ради. Після подання та дотримання встановлених вимог відповідна рада зобов'язана розглянути ініціативу в порядку, визначеному законодавством та документами громади.

Зазвичай для внесення місцевої ініціативи необхідно створити ініціативну групу, підготувати пропозицію та зібрати визначену кількість підписів мешканців громади. Конкретні вимоги щодо кількості підписів, порядку подання та розгляду визначаються статутом територіальної громади або регламентом відповідної ради.

Право жителів на внесення місцевих ініціатив передбачене законодавством про місцеве самоврядування і є одним із важливих інструментів впливу громади на діяльність органів місцевої влади.

Практична порада: перед підготовкою місцевої ініціативи варто ознайомитися зі статутом своєї територіальної громади, адже саме там визначено порядок її подання, необхідну кількість підписів та процедуру розгляду.

Загальні збори жителів

Загальні збори жителів — зібрання всієї територіальної громади або її частини для участі у вирішенні питань місцевого значення, відповідно до статті 8 Закону України [“Про місцеве самоврядування в Україні”](#). Під час таких зборів жителі громади можуть обговорювати актуальні проблеми, висловлювати свою позицію, напрацьовувати спільні пропозиції та звертатися до органів місцевого самоврядування.

Загальні збори можуть проводитися як для всієї громади, так і для окремого населеного пункту, мікрорайону, кварталу чи іншої частини.

Цей інструмент може бути корисним, якщо необхідно:

- привернути увагу влади до важливої проблеми;
- сформуванню спільну позицію мешканців;
- підтримати або відхилити певне рішення місцевої влади;
- ініціювати створення нових програм чи сервісів;
- обговорити питання розвитку громади, благоустрою, безпеки чи соціального захисту.

За результатами зборів ухвалюють рішення, які оформлюються протоколом та подаються на розгляд органам місцевого самоврядування. Такі рішення підлягають обов'язковому розгляду місцевою радою або її виконавчими органами в порядку, визначеному законодавством та документами громади.

Ініціювати проведення загальних зборів можуть жителі громади, органи місцевого самоврядування, старости, органи самоорганізації населення або інші суб'єкти, визначені статутом громади.

Важливо пам'ятати, що порядок проведення загальних зборів, вимоги до їх організації, кількості учасників та оформлення рішень можуть відрізнятися залежно від громади. Тому перед ініціюванням зібрання варто ознайомитися зі статутом своєї територіальної громади та відповідним положенням про загальні збори жителів.

Практична порада: загальні збори можуть стати ефективним інструментом для ветеранів і ветеранок, якщо питання стосується значної кількості мешканців. Наприклад, створення ветеранського простору, запровадження місцевих програм підтримки ветеранів, облаштування громадських просторів або підвищення доступності соціальних послуг. Чим більше людей підтримують ініціативу, тим складніше місцевій владі її ігнорувати.

Наприклад, Ви можете спробувати знайти в інтернеті деталі про процедуру в своїй громаді

Важливо! Законодавство визначає право жителів проводити загальні збори, однак детальний порядок їх організації та проведення встановлюється на рівні конкретної громади. Тому перед ініціюванням зборів варто ознайомитися зі Статутом територіальної громади та Положенням про загальні збори жителів, якщо воно затверджене місцевою радою. Саме в цих документах визначається порядок скликання зборів, вимоги до учасників, процедура ухвалення рішень й інші організаційні питання.

Громадський бюджет участі

Громадський бюджет (бюджет участі) — це механізм, який дозволяє жителям безпосередньо впливати на те, як буде використана частина коштів місцевого бюджету. Його основна ідея полягає в тому, що мешканці громади самостійно пропонують проекти для розвитку свого населеного пункту, голосують за найкращі ініціативи, а місцева влада забезпечує їх реалізацію.

Завдяки громадському бюджету жителі можуть не лише висловлювати свої потреби, а й безпосередньо брати участь у розвитку громади. Цей інструмент допомагає зробити місцеву владу відкритішою, підвищує прозорість використання бюджетних коштів та формує відповідальність громадян за розвиток свого міста, селища чи села.

За допомогою громадського бюджету можуть реалізовуватися найрізноманітніші проекти: облаштування громадських просторів, спортивних і дитячих майданчиків, створення ветеранських просторів, проведення культурних й освітніх заходів, розвиток безбар'єрності, покращення благоустрою, озеленення територій, формування туристичних маршрутів, підтримка молодіжних і ветеранських ініціатив тощо.

Для ветеранів і ветеранок громадський бюджет може стати ефективним інструментом для реалізації власних ідей і залучення громади до підтримки важливих проєктів. Наприклад, через бюджет участі можна ініціювати створення ветеранського простору, облаштування реабілітаційних чи спортивних локацій, проведення освітніх програм, заходів із вшанування пам'яті загиблих захисників чи інших проєктів, спрямованих на підтримку ветеранської спільноти.

Важливо розуміти, що громадський бюджет не є обов'язковим для кожної громади. Рішення про його запровадження, обсяг фінансування та правила проведення ухвалює відповідна місцева рада. Саме тому механізми громадського бюджету можуть відрізнятися.

Значення залучення жителів до бюджетного процесу суттєво посилилося після набуття чинності [Законом України](#) "Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування". Ним передбачено, що органи місцевого самоврядування мають сприя-

ти участі жителів у процесах складання, розгляду, виконання місцевого бюджету та звітування про його виконання. Водночас конкретні форми такої участі визначаються рішеннями місцевих рад.

Це означає, що громади можуть використовувати не лише громадський бюджет, а й інші інструменти бюджетної демократії, зокрема:

- громадські слухання щодо проєкту бюджету;
- конкурси з підтримки громадських організацій;
- програми співфінансування громадських ініціатив;
- шкільні бюджети участі;
- консультації з громадськістю щодо бюджетних пріоритетів;
- інші форми залучення мешканців до ухвалення бюджетних рішень.

У більшості громад процес громадського бюджету складається з кількох етапів. Спочатку місцева рада визначає порядок реалізації бюджету участі та затверджує необхідні документи. Далі обирається електронна платформа для подання та голосування за проєкти. Найчастіше це “Єдина платформа місцевої електронної демократії” ([e-DEM](#)), однак громада може використовувати й інші електронні ресурси.

Після оголошення конкурсу мешканці подають свої проєктні пропозиції відповідно до затверджених вимог. Зазвичай заявка містить опис проблеми, запропоноване рішення, бюджет проєкту й очікувані результати. Після завершення прийому заявок спеціальна комісія або відповідальний структурний підрозділ перевіряє проєкти на відповідність встановленим критеріям.

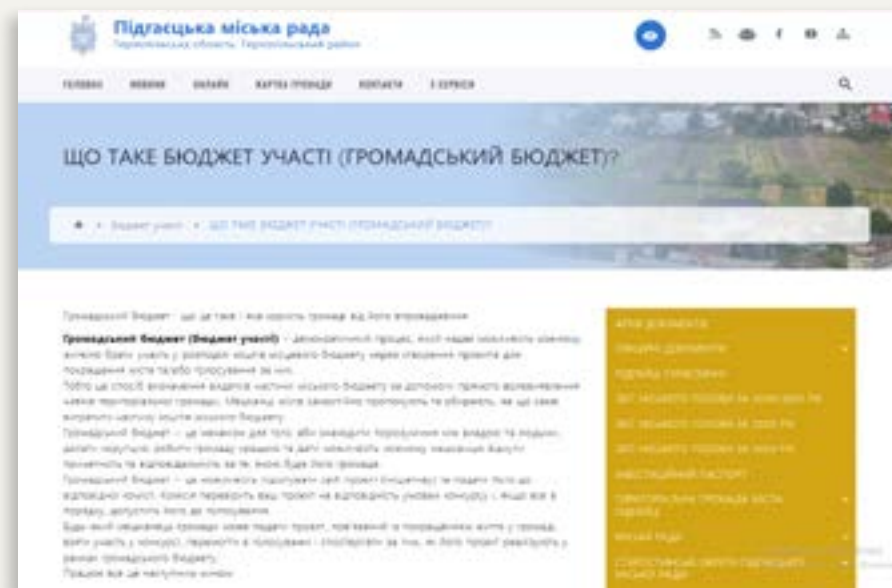
Проєкти, які успішно пройшли перевірку, допускаються до голосування. Саме мешканці громади визначають, які з них отримують фінансування. Переможцями стають ті, що набрали найбільшу підтримку в межах визначеного бюджету.

Після завершення голосування орган місцевого самоврядування забез-

печує реалізацію проєктів-переможців та звітує про використання коштів і результати виконання.

Практична порада: навіть якщо у вашій громаді наразі не запроваджено громадський бюджет, варто поцікавитися іншими механізмами участі в бюджетному процесі. Часто громади проводять конкурси для громадських організацій, реалізують програми підтримки місцевих ініціатив або консультації щодо використання бюджетних коштів.

Корисним джерелом інформації для активних громадян є наказ Міністерства фінансів України “[Про затвердження Методичних рекомендацій щодо механізмів участі громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні](#)”, який містить практичні рекомендації щодо участі мешканців у формуванні та використанні місцевих бюджетів.

Важливо! У деяких громадах реалізація громадського бюджету може бути тимчасово призупинена на період дії воєнного стану або через обмеження місцевого бюджету. Тому перед підготовкою проєкту рекомендується перевірити, чи функціонує відповідна програма у вашій громаді та які умови участі діють на момент подання заявки.

2.2. Громадський контроль

Моніторинг місцевих бюджетів та публічних закупівель є важливим для забезпечення прозорості витрат коштів громади. Закон України “[Про публічні закупівлі](#)” визначає механізми оскарження, які доступні навіть для громадських діячів.

Основні платформи:

[Prozorro](#) (електронна система публічних закупівель) — онлайн-платформа, на якій державні та комунальні замовники оголошують тендери на закупівлю товарів, робіт і послуг, а представники бізнесу змагаються на торгах за право постачання.

[Spending](#) (офіційний державний вебпортал) — портал із даними про використання розпорядниками й одержувачами публічних коштів державного та місцевих бюджетів. Вебпортал входить до складу платформи відкритих даних [Є-data](#).

[.007](#) (пошуково-аналітична система) — вебресурс на основі відкритих даних про використання публічних коштів. Проєкт містить сервіс пошуку та візуалізації даних із відкритих джерел про використання державою бюджетних коштів.

Аналіз діяльності депутатів та очільників місцевих рад також є дієвим інструментом контролю. Згідно з Законом України “[Про місцеве самоврядування в Україні](#)”, міський голова зобов’язаний не менше двох разів на рік звітувати про свою діяльність перед територіальною громадою під час відкритої зустрічі з громадянами. Відповідно до Закону України “[Про статус депутатів місцевих рад](#)”, депутат місцевої ради повинен звітувати про свою роботу не рідше одного разу на рік.

Наприклад, можна оцінювати їхню відвідуваність, голосування за рішення, використання депутатських фондів. Для цього доступні протоколи сесій, що публікуються на офіційних сайтах рад. Якщо ж звітування не було або інформація про нього відсутня, підготуйте офіційне звернення. У зверненні вкажіть вимогу про проведення звіту відповідно до законодавства. Якщо на вимогу не реагують, можна залучити громаду — створити колективне звернення, ініціювати громадські слухання або звернутися до медіа. У крайньому разі подавайте скаргу до вищих органів або оскаржуйте бездіяльність у суді.

Якість виконання програм соціально-економічного розвитку громади можна перевіряти через публічні звіти місцевих рад. Важливо враховувати, що іноді інформація подається формально, тому варто залучати експертів для глибшого аналізу.

На жаль, як показує практика, навіть якщо рішення та документи публікують, то на офіційних сайтах залишається проблема з навігацією. Вимога щодо оприлюднення формально виконується, проте користувачеві досить складно знайти інформацію.

На випадок подібних ситуацій можна:

- використовувати пошук з урахуванням усіх можливих формулювань;
- досліджувати всі розділи, адже їх вміст буває несподіваним;
- переглядати всі наявні файли, адже інколи назви не збігаються зі змістом;
- дивитися попередні файли, бо датування може збиватися;
- моніторити новини, нерідко найцікавіше заховано саме там;

- підписатися на сторінки в соцмережах для оперативного отримання оновлень;
- моніторити зовнішні ресурси, де можуть публікувати місцеві дані.

Згідно з Законом України “[Про доступ до публічної інформації](#)”, ухвалені рішення місцевої ради мають бути оприлюднені не пізніше ніж за 5 робочих днів після затвердження. Тому ви маєте право вимагати опублікування всіх ухвалених рішень та розпоряджень, а також здійснювати їх аналіз. Якщо проєкт рішення не було оприлюднене за 20 робочих днів до його розгляду, воно може бути оскаржене та скасоване в судовому порядку.

Головне, що варто розуміти: впливати на ухвалення рішень можна в різних формах, зокрема, стати частиною органів місцевого самоврядування, балотуватися на виборні посади або діяти як громадський діяч. Для того, щоб впливати, можна:

- звертатися письмово з зауваженнями та пропозиціями;
- телефонувати на гарячі лінії;
- співпрацювати з місцевими та народними депутатами;
- відвідувати особисті прийоми громадян;
- брати участь в громадських обговореннях та слуханнях на всіх рівнях;
- реєструвати місцеві петиції;
- висвітлювати проблеми в соцмережах та місцевих медіа;
- залучати немісцеві профільні організації;
- слідкувати за можливостями неурядового сектору.

Для посилення впливу та системної роботи можна створити громадське об’єднання, що дає офіційний статус і легітимність. Структурована організація значно серйозніше сприймається, ніж окремі активісти. Цей статус також спрощує доступ до фінансової підтримки донорів та залучення благодійних внесків. Під час дії воєнного стану Міністерство юстиції не реєструє нові політичні партії (постанова КМУ [№209](#) від 06.03.2022), отже створення громадських об’єднань перетворюється на єдиний легальний інструмент інституалізації політичної та громадянської активності.

Членство в громадському об’єднанні посилить роботу і з медіа, зокрема можна коментувати події та рішення, готувати офіційні заяви, публікувати аналітичні матеріали, проводити пресконференції. Для висвітлення позиції важлива взаємодія з журналістами та місцевими виданнями через соціальні мережі та участь у різноманітних заходах.

2.3. Консультативно-дорадчі органи

Одним із найменш відомих, але водночас найбільш ефективних механізмів впливу на діяльність органів влади є участь у консультативно-дорадчих органах. На відміну від звернень, петицій чи громадських слухань, які зазвичай є реакцією на вже наявну проблему або підготовлене рішення, консультативно-дорадчі органи дозволяють брати участь у формуванні політики ще до того, як рішення буде ухвалене.

Значна частина рішень, які згодом затверджуються місцевими радами, виконавчими комітетами, міністерствами чи парламентом, проходить етап попереднього обговорення, аналізу та підготовки. Саме на цьому рівні працюють громадські та ветеранські ради, робочі групи, експертні комісії й інші консультативно-дорадчі органи.

Їхня основна мета — забезпечити участь громадськості в процесах підготовки та реалізації державної та місцевої політики, а також створити майданчик для постійного діалогу між владою та суспільством.

Для ветеранів і ветеранок такі органи можуть бути одним із найдієвіших

способів представлення інтересів ветеранської спільноти, адже дозволяють не лише реагувати на вже ухвалені рішення, а й впливати на їхній зміст.

Інформація про створення консультативно-дорадчих органів, формування їхнього складу та проведення установчих зборів зазвичай публікується:

- на офіційних сайтах органів влади;
- на сторінках органів влади в соціальних мережах;
- на сайтах громад;
- у розділах “Громадська участь” або “Консультації з громадськістю”;
- на ресурсах профільних міністерств і відомств.

Варто регулярно відстежувати такі оголошення або звертатися безпосередньо до відповідного органу влади з питанням щодо участі.

Громадські ради

Громадська рада — це постійний консультативно-дорадчий орган, який створюється при органах виконавчої влади для забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики.

Громадські ради можуть діяти при:

- міністерствах;
- центральних органах виконавчої влади;
- обласних військових адміністраціях;
- районних державних адміністраціях;
- інших державних установах.

До складу громадських рад входять представники громадських організацій, благодійних фондів, професійних асоціацій, аналітичних центрів й інших інститутів громадянського суспільства.

Громадські ради мають право:

- отримувати інформацію від органу влади;
- брати участь у консультаціях щодо проєктів рішень;
- подавати власні пропозиції;
- проводити громадську експертизу діяльності органів влади;
- ініціювати розгляд суспільно важливих питань;
- надавати рекомендації щодо вдосконалення державної політики.

Попри те, що рішення громадських рад мають рекомендаційний характер, вони часто впливають на зміст проєктів нормативно-правових актів, державних програм та управлінських рішень.

Ветеранські ради

Ветеранські ради є спеціалізованими консультативно-дорадчими органами, які представляють інтереси ветеранів і ветеранок та забезпечують їхню участь у формуванні ветеранської політики.

Особливість ветеранських рад полягає в тому, що вони створюються саме для того, щоб позиція ветеранів була викладена в процесі ухвалення рішень.

Сьогодні ветеранські ради можуть функціонувати:

- на національному рівні;
- при Міністерстві у справах ветеранів України;
- при обласних військових адміністраціях;
- при органах місцевого самоврядування;
- при інших органах влади, що працюють із ветеранською тематикою.

До складу таких рад зазвичай входять ветерани, представники ветеранських громадських організацій, члени сімей загиблих захисників і захис-

ниць, а також експерти у сфері ветеранської політики.

Через діяльність ветеранських рад можна впливати на:

- місцеві програми підтримки ветеранів;
- розподіл фінансування ветеранських заходів;
- створення ветеранських просторів;
- розвиток програм працевлаштування;
- реабілітаційні послуги;
- житлові програми;
- розвиток ветеранського підприємництва;
- формування місцевих та державних політик у ветеранській сфері.

Особливо важливо, що ветеранські ради можуть не лише реагувати на ініціативи влади, а й самостійно формувати порядок денний, пропонуючи нові рішення й ініціативи.

У багатьох громадах саме завдяки ветеранським радам вдалося започаткувати нові програми підтримки ветеранів, створити профільні підрозділи в структурах місцевого самоврядування або збільшити фінансування вже наявних програм.

Робочі групи й інші консультативно-дорадчі органи

Окрім громадських та ветеранських рад, важливу роль у формуванні державної та місцевої політики відіграють робочі групи й інші консультативно-дорадчі органи. Саме на цьому рівні часто відбувається підготовка рішень, які згодом затверджуються органами влади.

Робочі групи створюються для підготовки проєктів нормативно-правових актів, місцевих програм, стратегій розвитку, планів відновлення, концепцій реформ й інших документів. Залежно від мети вони можуть бути як постійними, так і тимчасовими. До їхнього складу зазвичай входять представники органів влади, депутати, експерти, науковці, представники громадських організацій, бізнесу й інших зацікавлених сторін.

Особливістю робочих груп є те, що саме там відбувається безпосередня розробка змісту майбутніх рішень. На відміну від громадських слухань чи петицій, які здебільшого привертають увагу до проблеми, робочі групи дозволяють брати участь у підготовці конкретних механізмів її розв'язання. Учасники можуть пропонувати власні формулювання, вносити зміни до проєктів документів, подавати зауваження та брати участь у пошуку компромісних рішень.

Для ветеранів і ветеранок участь у таких групах є можливістю представити практичний досвід під час розробки рішень у сферах ветеранської політики, соціального захисту, працевлаштування, реабілітації, безбар'єрності, розвитку громад і відновлення країни.

Окрім робочих груп, при органах державної влади та місцевого самоврядування можуть створюватися й інші консультативно-дорадчі органи. Їхня діяльність спрямована на забезпечення експертної підтримки, координацію роботи різних суб'єктів та врахування позиції громадськості під час підготовки рішень.

До таких органів можуть належати:

- експертні ради;
- координаційні ради;
- міжвідомчі комісії;
- наглядові ради;
- консультативні комітети;
- дорадчі групи;
- молодіжні ради;
- інші органи, утворені рішенням органу влади.

Залежно від сфери діяльності вони можуть опікуватися питаннями освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, економічного розвитку, безпеки, відбудови, ветеранської політики й інших напрямів державного управління.

Порядок створення та діяльності таких органів зазвичай визначається рішенням органу влади або окремим положенням. У більшості випадків інформація про формування їхнього складу та початок роботи оприлюд-

нуються на офіційних вебсайтах відповідних органів влади.

Попри те, що рішення консультативно-дорадчих органів переважно мають рекомендаційний характер, їхня роль у процесі ухвалення рішень є значною. Саме через такі механізми громадяни можуть долучатися до вироблення політики, представляти інтереси своїх спільнот та впливати на зміст майбутніх рішень ще до їх офіційного затвердження.

Практична порада: якщо вас цікавить певна сфера політики або проблема, яка потребує розв'язання, варто перевірити, чи не створено при відповідному органі влади робочу групу чи інший консультативно-дорадчий орган із цього питання. Участь у його роботі часто дає більше можливостей для впливу, ніж реагування на вже ухвалені рішення.

2.4. Громадські об'єднання як інструмент впливу

Після завершення служби багато ветеранів і ветеранок прагнуть об'єднати зусилля для впливу на розвиток своїх громад. Одним із найефективніших інструментів для цього є громадські організації. Така діяльність регулюється Законом України "Про громадські об'єднання". Відповідно до статті 1, громадське об'єднання — це добровільне об'єднання фізичних осіб або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних інтересів, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших.

Громадська організація дозволяє об'єднати людей навколо спільної мети, представляти інтереси певної групи, реалізовувати суспільно важливі

проекти, залучати фінансування та брати участь у виробленні місцевої й державної політики. Для ветеранів це також можливість використати свій лідерський досвід, навички організації та командної роботи для розвитку громади й держави.

Ветеранські громадські організації сьогодні працюють у найрізноманітніших сферах. Вони надають підтримку ветеранам і членам їхніх родин, реалізують освітні та спортивні проекти, займаються реабілітацією та реінтеграцією, підтримують ветеранське підприємництво, проводять адвокаційні кампанії, працюють із молоддю та беруть участь у формуванні державної ветеранської політики.

Водночас важливо пам'ятати, що громадська організація — це не лише спосіб отримати грант чи реалізувати проект. Це насамперед інструмент громадянської участі, який дозволяє ветеранам і ветеранкам бути почутими та впливати на рішення, що стосуються їхнього життя та майбутнього країни. Саме через громадські організації ветерани та ветеранки можуть долучатися до формування місцевої політики, брати участь у громадських радах, працювати над розв'язанням проблем своїх громад, адвокатувати необхідні зміни та представляти інтереси ветеранської спільноти.

Крок 1

Визначте мету та напрямки діяльності організації

Перш ніж реєструвати організацію, важливо чітко зрозуміти, для чого вона створюється.

Спробуйте відповісти на такі запитання:

- Яку проблему ви хочете розв'язати?
- Для кого працюватиме організація?
- Яких саме змін ви прагнете досягти?
- Які проекти або активності плануєте реалізовувати?

- Хто буде залучений до роботи організації?

Наприклад, ветеранська організація може опікуватися:

- підтримкою ветеранів та членів їхніх родин;
- розвитком ветеранського підприємництва;
- проведенням спортивних або реабілітаційних заходів;
- освітніми проектами;
- адвокацією змін у ветеранській політиці;
- розвитком громади або молодіжних програм.

Чітко сформульована мета допоможе надалі залучати партнерів, грантові кошти та нових членів організації.

Крок 2

Знайдіть засновників

Для створення громадської організації необхідно щонайменше двоє засновників.

Ними можуть бути:

- громадяни України;
- іноземці;
- особи без громадянства, які законно перебувають в Україні.

Засновники повинні бути повнолітніми та дієздатними.

Рекомендується одразу обговорити між собою бачення розвитку організації, ролі кожного члена команди та принципи ухвалення рішень.

Крок 3

Оберіть назву організації

Назва має бути унікальною та відображати діяльність організації.

Перед поданням документів варто перевірити, чи не використовується така сама назва іншою юридичною особою.

Добре, коли назва:

- легко запам'ятовується;
- відображає місію організації;
- не обмежує майбутній розвиток.

Крок 4

Підготуйте статут

Відповідно до статті 11 згаданого закону, обов'язковим документом є статут громадської організації, у якому зазначаються:

- найменування організації;
- мета та напрями діяльності;
- порядок набуття та припинення членства;
- права йа обов'язки членів;
- структура органів управління;
- порядок прийняття рішень;
- порядок використання коштів і майна
- порядок припинення діяльності організації.

Якісний статут допоможе уникнути багатьох організаційних проблем у майбутньому.

Крок 5

Проведіть установчі збори

Наступним кроком є проведення установчих зборів, під час яких засновники офіційно ухвалюють рішення про створення громадської організації.

Під час зборів необхідно:

- створити громадську організацію;
- затвердити її назву та статут;
- обрати керівника й керівні органи;
- визначити особу, відповідальну за реєстрацію.

Усі рішення оформлюються протоколом установчих зборів.

Саме цей документ надалі подається для державної реєстрації.

- заяву про державну реєстрацію;
- протокол установчих зборів;
- статут організації;
- інформацію про керівника та керівні органи.

Документи можна подати через:

- Центр надання адміністративних послуг (ЦНАП);
- територіальні органи Міністерства юстиції України.
- Реєстрація громадської організації є безкоштовною.

Після завершення процедури організація набуває статусу юридичної особи та отримує виписку з Єдиного державного реєстру.

Крок 6

Подайте документи на державну реєстрацію

Після проведення установчих зборів та підготовки необхідних документів засновники подають їх для державної реєстрації. Відповідно до статті 12 Закону України “Про громадські об’єднання”, громадське об’єднання набуває статусу юридичної особи з моменту державної реєстрації у встановленому законодавством порядку.

Після внесення відомостей до Єдиного державного реєстру організація отримує можливість відкривати банківські рахунки, укладати договори, залучати фінансування та реалізовувати соціальні проєкти.

Для державної реєстрації необхідно подати:

Крок 7

Отримайте статус неприбуткової організації

Після державної реєстрації рекомендується внести організацію до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

Цей статус дозволяє:

- не сплачувати податок на прибуток;
- отримувати гранти від міжнародних й українських донорів;
- залучати благодійні внески та пожертви;
- реалізовувати суспільно корисні проєкти.

Для більшості ветеранських громадських організацій неприбутковий статус є необхідним елементом діяльності.

Крок 8

Відкрийте банківський рахунок

Для ведення діяльності організації необхідно відкрити банківський рахунок.

Він знадобиться для:

- отримання грантів;
- прийому благодійних внесків;
- здійснення платежів;
- ведення бухгалтерського обліку.

Під час вибору банку варто звернути увагу на умови обслуговування неприбуткових організацій.

Крок 9

Сформуйте команду та план діяльності

Після реєстрації варто визначити:

стратегічні цілі організації;

- річний план роботи;
- потенційних партнерів;
- джерела фінансування;
- напрями розвитку.

Саме на цьому етапі громадська організація починає перетворюватися з юридичної особи на реальний інструмент змін.

Крок 10

Використовуйте громадську організацію як інструмент впливу

Громадська організація може допомогти ветеранам і ветеранкам не лише реалізовувати проекти, а й брати активну участь у житті громади та держави.

Через громадські організації можна:

- входити до громадських рад при органах влади;
- брати участь у консультаціях щодо місцевих та державних рішень;
- адвокатувати зміни до законодавства;
- представляти інтереси ветеранської спільноти;
- реалізовувати суспільно важливі проекти;
- залучати міжнародну підтримку;
- формувати нові можливості для ветеранів і ветеранок.

Сильні ветеранські організації відіграють важливу роль у розвитку демократичного суспільства. Вони допомагають ветеранам і ветеранкам не лише отримувати підтримку, а й ставати активними учасниками громадського та політичного життя, впливати на ухвалення рішень і розвивати свої громади й Україну загалом.

Де шукати ресурси для розвитку громадського об'єднання?

Одним із поширених міфів є те, що для реалізації громадської ініціативи обов'язково потрібен великий грант або постійний донор. Насправді успішні громадські організації та ветеранські проекти зазвичай поєднують різні джерела підтримки: фінансові, матеріальні, експертні та людські ресурси.

Важливо пам'ятати, що ресурсами є не лише гроші. Приміщення для заходу, консультація фахівця, інформаційна підтримка, волонтерська допомога чи партнерство з місцевим бізнесом можуть бути не менш цінними, ніж пряме фінансування.

Грантові програми міжнародних донорів

Одним із найпоширеніших джерел фінансування для громадських організацій є грантові програми міжнародних донорів. В Україні працює велика кількість міжнародних організацій, фондів та програм технічної допомоги, які підтримують проекти у сферах розвитку громад, ветеранської політики, освіти, соціальної згуртованості, підприємництва, прав людини та відновлення країни.

Грант є безповоротною фінансовою допомогою на реалізацію конкретного проекту. Для його отримання необхідно підготувати проектну заявку, описати проблему, мету, заплановані активності й очікувані результати.

Грантові конкурси можуть фінансувати як невеликі локальні ініціативи на кілька тисяч доларів, так і масштабні проекти вартістю десятки або й сотні тисяч.

Конкурси та програми органів державної влади

Окремі державні органи й установи також надають фінансову підтримку громадським організаціям через конкурсні механізми.

Зокрема, ветеранські організації можуть брати участь у конкурсах, які стосуються:

- підтримки ветеранів і ветеранок;
- національно-патріотичного виховання;
- молодіжної політики;
- розвитку громадянського суспільства;
- фізичної культури та спорту;
- соціальних послуг.

Крім фінансування, державні органи можуть виступати партнерами проєк-

тів і сприяти їх реалізації.

Підтримка від органів місцевого самоврядування

Місцеві ради та громади дедалі частіше підтримують громадські ініціативи, особливо ті, що спрямовані на розвиток громади або підтримку ветеранів.

Підтримка може надаватися у різних формах:

- місцеві грантові конкурси;
- програми співфінансування;
- безкоштовне користування приміщеннями;
- інформаційна підтримка;
- допомога в організації заходів;
- залучення до консультативно-дорадчих органів.

Навіть якщо громада не має окремого конкурсу для громадських організацій, варто вивчити місцеві програми розвитку та можливості партнерства.

Благодійні фонди

В Україні та за кордоном діє велика кількість благодійних фондів, які підтримують суспільно важливі проекти.

Деякі фонди спеціалізуються на допомозі ветеранам та ветеранкам, інші працюють у ширших сферах — освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, розвитку громад або підтримки молоді.

Співпраця з благодійними фондами може передбачати як фінанси, так і надання експертної допомоги, навчання чи доступу до мережі партнерів.

Бізнес і корпоративна соціальна відповідальність

Багато українських і міжнародних компаній реалізують програми корпоративної соціальної відповідальності та підтримують соціальні ініціативи.

Підприємства можуть надавати:

- фінансування;
- обладнання;
- матеріали;
- приміщення;
- транспорт;
- професійні послуги;
- інформаційну підтримку.

Особливо перспективною є співпраця з бізнесом у громадах, де компанії зацікавлені в розвитку місцевого середовища та підтримці ветеранів. Для підприємців важливо бачити суспільну користь проєкту, його вплив на громаду та прозорість використання ресурсів.

Краудфандинг та благодійні збори

Краудфандинг передбачає залучення невеликих внесків від значної кількості людей.

Такий підхід може бути ефективним для:

- проведення заходів;
- закупівлі обладнання;
- облаштування ветеранських просторів;
- видання друкованих матеріалів;
- реалізації локальних ініціатив.

Успішні краудфандингові кампанії зазвичай мають чітку мету, прозорий бюджет і зрозумілий результат, який люди можуть побачити після завершення збору.

Членські внески

Для громадських організацій, які мають членство, додатковим джерелом ресурсів можуть бути членські внески.

Зазвичай вони не забезпечують значного бюджету, проте допомагають покривати поточні витрати організації та підвищують відповідальність

членів за її діяльність.

Членські внески особливо корисні для підтримки базової діяльності організації між проєктами.

Соціальне підприємництво

Деякі громадські організації створюють власні джерела доходів через соціальне підприємництво.

Це може бути:

- проведення тренінгів;
- надання консультаційних послуг;
- організація заходів;
- виробництво продукції;
- продаж сувенірів;
- забезпечення сервісів для бізнесу чи громади.

Отримані кошти спрямовуються на реалізацію місії організації та дозволяють менше залежати від зовнішнього фінансування.

Волонтерська й експертна підтримка

Не всі ресурси вимірюються грошима. На початковому етапі розвитку організації особливо цінними можуть бути:

- волонтери;
- ментори;
- експерти;
- юристи;
- бухгалтери;
- фахівці з комунікацій;
- дизайнери;
- тренери.

Багато успішних громадських організацій розпочинали свою діяльність

саме завдяки підтримці людей, які безоплатно ділилися своїми знаннями та досвідом.

Партнерства між громадськими організаціями

Ще одним важливим ресурсом є співпраця з іншими громадськими організаціями.

Партнерство дозволяє:

- спільно подавати проекти;
- обмінюватися досвідом;
- залучати нову аудиторію;
- посилювати адвокаційні кампанії;
- використовувати спільні ресурси.

Особливо корисною є співпраця між ветеранськими організаціями й організаціями, які працюють у сферах освіти, розвитку громад, молодіжної політики чи прав людини.

Підсумовуючи, успішні організації рідко покладаються лише на одне джерело фінансування. Найстійкішими є ті, що поєднують гранти, партнерства, підтримку громади, співпрацю з бізнесом та власні джерела доходів.

Варто дослідити, хто вже фінансує організації, що реалізують схожі до ваших проекти. Якщо ви бачите успішну ветеранську, молодіжну чи громадську ініціативу, зверніть увагу на її партнерів і донорів. Найчастіше ця інформація розміщена на сайті організації, в річних звітах, публікаціях про проекти або на сторінках у соціальних мережах. Це допоможе зрозуміти, які донори підтримують саме вашу тематику та які напрямки діяльності є для них пріоритетними.

Корисною звичкою є підписка на профільні Telegram-канали, Facebook-спільноти, розсилки донорських організацій та сторінки фондів у соціальних мережах. Також варто регулярно переглядати сайти міжнародних організацій, посольств, фондів та програм технічної допомоги, адже багато оголошень про конкурси публікуються насамперед саме там.

З часом орієнтування в професійному середовищі громадського сектору стане зрозумілим і ви набудете знання про те, які донори працюють із ветеранською тематикою, які проекти підтримуються та які вимоги висуваються до заявників. Іншими словами, важливо потрапити в “бульбашку” громадського сектору та постійно перебувати в цьому інформаційному полі.

Не варто боятися подавати проектні заявки навіть за відсутності значного досвіду. Більшість успішних організацій отримували відмови до того, як здобули перші гранти. Кожна підготовлена заявка допомагає краще зрозуміти логіку донорів, навчитися формулювати проектні ідеї та вдосконалити навички проектного менеджменту. Не всі заявки будуть успішними, але якщо подавати їх регулярно, аналізувати помилки та вдосконалювати свої проекти, рано чи пізно якась із них обов’язково спрацює.

2.5. Політична участь

Політична участь — це сукупність дій громадян, спрямованих на вплив на формування та реалізацію державної та місцевої політики. Всупереч поширеному уявленню, політична участь не обмежується голосуванням на виборах або балотуванням на виборні посади. Насправді вона охоплює широкий спектр інструментів, які дозволяють громадянам впливати на ухвалення рішень, представляти інтереси певних соціальних груп та брати участь у розвитку своїх громад.

Рівень перший: участь у формуванні суспільної думки

Найбільш базовим рівнем політичної участі є формування та висловлення власної позиції щодо суспільно важливих питань.

До таких форм участі належать:

- голосування на виборах;
- участь у громадських обговореннях та слуханнях;

- підписання петицій;
- подання звернень і запитів;
- публічне висловлення позиції щодо рішень органів влади.

На цьому рівні громадянин не бере безпосередньої участі в ухваленні рішень, проте впливає на суспільний порядок денний та привертає увагу до важливих проблем.

Рівень другий: консультативна участь у формуванні політики

Значна частина рішень формується ще до того, як вони потрапляють на голосування місцевої ради, уряду чи парламенту. Саме тому важливим елементом політичної участі є робота в консультативно-дорадчих органах. Через такі механізми громадяни мають можливість брати участь у розробці проєктів рішень, стратегій розвитку, програм і нормативно-правових актів.

Серед них:

- громадські ради при органах влади;
- консультативні ради, зокрема ветеранські;
- робочі групи;
- експертні ради;
- дорадчі органи при органах місцевого самоврядування;
- наглядові ради комунальних установ.

Особливе значення для ветеранів і ветеранок мають **ветеранські ради**. Це консультативно-дорадчі органи, які можуть створюватися при органах державної влади та місцевого самоврядування для представлення інтересів ветеранської спільноти та налагодження діалогу між ветеранами й владою.

На практиці ветеранські ради можуть діяти при обласних військових адміністраціях, органах місцевого самоврядування, профільних структурних підрозділах, а також на національному рівні. Їхнім основним завданням є донесення потреб ветеранів та ветеранок до органів влади, участь у розробці ветеранської політики та моніторинг виконання вже ухвалених рішень.

Участь у роботі ветеранської ради дає можливість:

- представляти інтереси ветеранської спільноти;
- брати участь у формуванні місцевих і державних програм підтримки ветеранів;
- надавати пропозиції до проєктів нормативно-правових актів;
- порушувати питання соціального захисту, реабілітації, працевлаштування, освіти та житлового забезпечення ветеранів;
- контролювати реалізацію ветеранських програм;
- взаємодіяти з представниками органів влади та місцевого самоврядування.

Особливо важливо, що ветеранські ради можуть виступати майданчиком для консолідації позиції ветеранської спільноти. У багатьох випадках саме через такі органи ветерани мають можливість не лише реагувати на вже підготовлені рішення, а й пропонувати власні ініціативи та формувати порядок денний у сфері ветеранської політики.

Водночас ефективність ветеранської ради багато в чому залежить від активності її членів та готовності органів влади до діалогу. Тому важливо розглядати участь у таких органах не як формальність, а як можливість системно представляти інтереси ветеранів і ветеранок та впливати на рішення, які стосуються їхнього життя.

Для багатьох ветеранів робота у ветеранських і громадських радах стає першим досвідом участі у формуванні політики та важливим кроком до подальшої громадської або політичної діяльності.

Рівень третій: політична діяльність і представництво інтересів

Важливим рівнем політичної участі є діяльність у політичних партіях і виборчих кампаніях.

Громадяни можуть:

- бути членами політичних партій;

- брати участь у розробці партійних програм;
- працювати у виборчих штабах;
- здійснювати політичну аналітику;
- брати участь у формуванні кадрової політики партії;
- представляти інтереси окремих соціальних груп у політичних силах.

Саме на цьому рівні відбувається перехід від громадського впливу до безпосередньої участі в політичних процесах. Для ветеранської спільноти важливо не лише створювати окремі ветеранські ініціативи, а й інтегрувати ветеранський досвід у діяльність політичних партій і процес ухвалення рішень.

Рівень четвертий: державна служба та служба в органах місцевого самоврядування

Ще одним рівнем політичної участі є професійна робота в органах державної влади та місцевого самоврядування. На відміну від виборних посад, державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування не ухвалюють політичні рішення від імені виборців, проте саме вони забезпечують розробку, підготовку та реалізацію державної та місцевої політики.

Саме на цьому рівні здійснюється значна частина практичної роботи держави: підготовка проектів нормативно-правових актів, адміністрування програм, розробка стратегій, управління бюджетами, організація надання послуг громадянам і контроль за виконанням рішень.

Ветерани та ветеранки можуть працювати:

- у міністерствах й інших центральних органах виконавчої влади;
- в обласних і районних військових адміністраціях;
- в органах місцевого самоврядування;
- у структурних підрозділах, що відповідають за ветеранську політику;
- у комунальних установах і підприємствах;
- в аналітичних, юридичних, кадрових і управлінських підрозділах органів влади.

Служба в органах влади дає можливість не лише реагувати на вже підготовлені рішення, а й безпосередньо брати участь у їх розробці. Саме державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування часто готують проекти програм, розробляють механізми реалізації законодавства, формують бюджетні пропозиції та координують взаємодію між різними інституціями.

Для ветеранів це також можливість інтегрувати власний досвід у систему державного управління. Люди, які мають практичне розуміння викликів служби, реабілітації, соціальної адаптації й взаємодії з державними інституціями, можуть сприяти формуванню ефективніших рішень у сфері ветеранської політики.

Окремої уваги заслуговує служба в органах місцевого самоврядування. Саме на рівні громад ухвалюється значна частина рішень, які безпосередньо впливають на життя ветеранів і ветеранок: місцеві програми підтримки, забезпечення житлом, розвиток ветеранських просторів, фінансування соціальних послуг, спортивних і реабілітаційних заходів. Тому робота в місцевій раді або виконавчих органах громади часто дозволяє досягати швидких і відчутних результатів.

На відміну від політичних посад, державна служба та служба в органах місцевого самоврядування передбачають професійну діяльність на постійній основі та дають можливість системно впливати на якість державного управління, впровадження реформ і реалізацію політик.

З метою полегшення процесу пошуку вакансій можна використовувати сервіс [“Е-Карта вакансій державної служби та органів місцевого самоврядування для ветеранів”](#). Він доступний на вебплатформі е-Ветеран та візуалізує інформацію про вакансії в державних органах й органах місцевого самоврядування по всій Україні.

Рівень п'ятий: представницька демократія

Найвищим рівнем політичної участі є безпосереднє представництво громадян у виборних органах влади. Для ветеранів, які планують балотуватися на виборах, важливо дотримуватись умов, передбачених законами [“Про місцеві вибори”](#) та [“Про вибори народних депутатів України”](#). Ключовими вимогами є громадянство України, проживання на

території України, відсутність судимостей, несумісних із зайняттям державних посад, та дотримання стандартів виборчого процесу.

Ветерани й ветеранки можуть балотуватися:

- до сільських, селищних і міських рад;
- до районних й обласних рад;
- на посади сільських, селищних і міських голів;
- до Верховної Ради України
- на посаду Президента України.

Водночас участь у виборах не повинна розглядатися лише як можливість отримати посаду. Насамперед це інструмент представництва інтересів громади й окремих соціальних груп. Для ветеранів це також можливість представити досвід захисників і захисниць у процесах ухвалення рішень на місцевому та національному рівнях.

Після обрання депутати місцевих рад отримують повноваження брати участь у формуванні політики громади, затвердженні місцевих бюджетів, ухваленні програм розвитку, контролі за діяльністю виконавчих органів і розподілі ресурсів. Саме місцеві ради ухвалюють значну частину рішень, які безпосередньо впливають на життя ветеранів і ветеранок: місцеві програми підтримки, фінансування соціальних послуг, розвиток інфраструктури, житлові програми, підтримку громадських ініціатив і діяльність комунальних установ.

На національному рівні народні депутати України беруть участь у розробці та ухваленні законів, формуванні державної політики, затвердженні державного бюджету, парламентському контролі за діяльністю уряду й інших органів влади. Саме в парламенті ухвалюють ключові рішення щодо оборони, безпеки, соціального захисту ветеранів, розвитку економіки та відновлення країни.

Важливо розуміти, що ефективна робота на виборній посаді вимагає не лише підтримки виборців, а й знання законодавства, володіння навичками комунікації, вміння працювати з документами, бюджетами, нормативно-правовими актами та різними групами інтересів. Саме тому багато успішних політиків проходять шлях від громадської діяльності та експертної роботи до

представницьких органів влади.

Представницька демократія є вершиною політичної участі, проте вона не є єдиним способом впливу на політику. Найчастіше ефективні депутати, голови громад й інші виборні посадовці приходять у політику вже з досвідом громадської діяльності, роботи в дорадчих органах, державній службі чи громадському секторі. Саме тому політичну участь варто розглядати як поступовий шлях розвитку лідерства та відповідальності за майбутнє своєї громади й держави.

3. СПЕЦІАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЕТЕРАНІВ

На жаль, державні гарантії та передбачені законом механізми захисту прав ветеранів не завжди реалізуються в належний спосіб. На практиці це може виявлятися в бездіяльності посадових осіб, формальних або необґрунтованих відмовах, затягуванні розгляду заяв, порушенні строків надання послуг чи невиконанні судових рішень. У таких випадках ветерани мають право скористатися спеціальними інструментами захисту своїх прав.

3.1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Кожен громадянин, зокрема ветеран, може звернутися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмана), який, відповідно до статті 101 Конституції України, здійснює парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Ветерани можуть звернутися до:

- самого Омбудсмана;
- представника в конкретній області;
- профільного представника (наприклад, із питань соціальних й економічних прав або в системі органів сектору безпеки й оборони);
- радників за відповідними напрямками діяльності.

Омбудсман має право:

- вимагати від органів державної влади пояснення та документи;
- здійснювати перевірки дотримання прав людини;
- вносити подання про усунення порушень;
- звертатися до суду або до Конституційного Суду України у визначених законом випадках.

Залежно від характеру порушення прав, можна звертатися до галузевих інституцій омбудсманського типу, зокрема:

- освітнього омбудсмана;
- мовного омбудсмана;
- військового омбудсмана;
- бізнес-омбудсмана;
- дитячого омбудсмана.

В деяких громадах, наприклад, у Київській міській раді, є спеціальна посада Уповноваженого з прав ветеранів війни для додаткового соціального захисту ветеранів, припинення й запобігання порушень прав ветеранів, налагодження взаємодії столичної влади з об'єднаннями громадян, які забезпечують права ветеранів тощо.

3.2. Юридична допомога ветеранам

Система безоплатної правничої допомоги дає ветеранам можливість отримати кваліфіковану юридичну підтримку для належного процесуального реагування на порушення прав, наприклад, оформлення звернення чи скарги або оскарження рішення в судовому порядку.

Відповідно до законодавства, усі громадяни України й особи, які перебувають на території України на законних підставах, мають право на безоплатну первинну правничу допомогу, а саме на:

- консультацію та роз'яснення з правових питань;
- надання правової інформації;
- допомогу в складанні простих документів;
- сприяння в доступі до безоплатної вторинної правничої допомоги.

Безоплатну первинну та вторинну правничу допомогу, інформацію про адреси центрів і можливості дистанційної консультації можна отримати через систему "[Безоплатна правничка допомога](#)". Окремі категорії ветеранів і члени їхніх сімей також мають право на безоплатну вторинну прав-

ничу допомогу, яка передбачає:

- складання процесуальних документів;
- представництво інтересів у судах;
- представництво інтересів у державних органах й органах місцевого самоврядування;
- захист від обвинувачення у випадках, передбачених законом.

Практична порада: зберігайте копії всіх документів, рішень, відповідей органів влади та підтвердження про їх надсилання. Наявність документальних доказів значно спрощує захист прав як під час адміністративного оскарження, так і в судовому порядку.

Центри допомоги та громадські ініціативи

Ветерани та ветеранки також можуть отримати фахові юридичні консультації через [Український ветеранський фонд](#). Телефонне консультування здійснюється в робочі дні з 09:00 до 18:00 за безплатним номером: **0 800 33 20 29**.

Також доступне онлайн-консультування через [спеціальну форму](#) на офіційному вебсайті Українського ветеранського фонду.

Фахівці надають консультації щодо соціального захисту, статусів, пільг, проходження військової служби, працевлаштування, підприємницької діяльності, отримання державної підтримки та з інших питань, які виникають у ветеранів та членів їхніх сімей.

Важливу роль у захисті прав ветеранів відіграють громадські організації, які спеціалізуються на правовій підтримці військовослужбовців і ветеранів. Однією з найбільш відомих серед них є ["Юридична сотня"](#), яка протягом

багатьох років надає безоплатну правову допомогу військовослужбовцям, ветеранам і членам їхніх сімей. Гаряча лінія організації також безплатна для військовослужбовців, ветеранів і членів їхніх сімей: **0 800 308 100**.

Організація консультує з питань:

- проходження військової служби;
- отримання статусів та пільг;
- соціального забезпечення;
- грошового забезпечення та виплат;
- проходження військово-лікарських комісій;
- звільнення з військової служби;
- отримання житла;
- пенсійного забезпечення;
- захисту прав ветеранів і членів їхніх сімей.

"Юридична сотня" також здійснює аналітичну діяльність, бере участь у розробці законодавчих змін і публікує практичні роз'яснення актуальних питань у сфері соціального захисту військовослужбовців і ветеранів.

Інші надавачі правової допомоги

Окрім державної системи безоплатної правничої допомоги та спеціалізованих ветеранських організацій, ветерани можуть звертатися за підтримкою до:

- громадських організацій ветеранів;
- правозахисних організацій;
- центрів підтримки ветеранів;
- ветеранських просторів;
- громадських приймалень народних депутатів України;
- юридичних клінік при закладах вищої освіти;
- Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

У випадку порушення прав важливо не відкладати звернення за консультацією. Своєчасно отримана правнича допомога дозволяє правильно визначити механізм захисту прав, уникнути процесуальних помилок та підвищує шанси на успішне розв'язання проблеми.

Практична порада: навіть якщо ви не впевнені, чи було порушено ваше право, варто звернутися за первинною консультацією. У багатьох випадках цього достатньо, щоб зрозуміти алгоритм дій та уникнути тривалих конфліктів із державними органами або іншими установами.

ДОДАТОК 1. ШАБЛОНИ ДОКУМЕНТІВ

Шаблон звернення громадянина

Кому:

(назва органу влади або посада)

Від: _____

Адреса: _____

Телефон: _____

Електронна пошта: _____

ЗВЕРНЕННЯ

Я, _____, звертаюся з питання щодо

Суть проблеми полягає в тому, що:

Відповідно до Закону України “Про звернення громадян”, прошу:

1. _____

2. _____

3. _____

Про результати розгляду прошу повідомити мене у встановлений законом строк.

Дата: _____

Підпис: _____

Шаблон запиту на публічну інформацію

Розпоряднику інформації:

Від:

Контактні дані:

ЗАПИТ НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ

Відповідно до Закону України “Про доступ до публічної інформації”,
прошу надати:

Прошу надати інформацію у вигляді:

електронної копії документів;

паперових копій документів;

інформації в електронному листі.

Відповідь прошу надіслати на адресу:

Дата: _____

Підпис: _____

Шаблон скарги

Кому:

Від:

СКАРГА

Я, _____, вважаю, що мої права були
порушені внаслідок: _____

Порушення полягає в наступному:

Вважаю зазначені дії (бездіяльність) такими, що порушують мої
права та законні інтереси.

У зв'язку з цим прошу:

1. провести перевірку викладених фактів;
2. усунути виявлені порушення;
3. повідомити мене про результати розгляду скарги.

До скарги додаються:

1. _____
2. _____
3. _____

Дата: _____

Підпис: _____

Шаблон місцевої ініціативи

До _____ ради

МІСЦЕВА ІНІЦІАТИВА

Ми, жителі _____ територіальної громади, відповідно до статті 9 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” пропонуємо винести на розгляд ради питання:

Проблема полягає в тому, що:

Для її розв’язання пропонується:

Очікувані результати

Уповноважений представник ініціативної групи

ПІБ: _____

Телефон: _____

Електронна пошта: _____

До ініціативи додаються підписні листи мешканців громади відповідно до вимог Статуту територіальної громади.

Дата: _____

Підпис уповноваженого представника: _____

ЧЕСНО

**ПРОГРАМА
ВЕТЕРАНСЬКОГО
ЛІДЕРСТВА**

Kingdom of the Netherlands

Київ 2026